

روش‌های کاربردی تحقیق

جلد دوم

کاربرد نظریه بنیانی

دکتر مصطفی ازکیا

استاد دانشگاه تهران و واحد علوم تحقیقات تهران

دانشگاه آزاد اسلامی

دکتر حسین ایمانی جاجرمی

عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

زهرا فرضی زاده میاندهی

دانشجوی دکتری دانشگاه تهران

شماره کتابشناسی ملی: ۲۸۳۸۴-۸۲ م

شماره: ۹۷۸-۹۶۴-۲۵۸-۲۷۲-۵

قیمت:

پست الکترونیک: entesharat@Kayhannews.ir

فهرست مطالب

مقدمه: ۷

بخش اول:

مراحل و کاربرد روش تحقیق بنیانی

فصل اول: کلیات ۱۵

فصل دوم: ساخت نظریه در رهیافت نظریه بنیانی ۲۳

فصل سوم: ورود به میدان پژوهش با استفاده از روش نظریه بنیانی ۴۷

فصل چهارم: روش‌های نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی ۵۹

فصل پنجم: فنون جمع‌آوری اطلاعات در نظریه بنیانی ۶۹

فصل ششم: رویه‌های تحلیلی و حساسیت نظریه‌ای ۸۵

بخش دوم:

پژوهش‌های مربوط به کاربرد روش تحقیق بنیانی

مقدمه: ۱۰۹

فصل هفتم: بررسی جامعه شناختی عوامل کارایی

شوراهای اسلامی شهر ۱۱۱

فصل هشتم: بررسی تغییرات سبک زندگی در جامعه روستایی ۱۶۳

فصل نهم: بررسی دلایل کاهش فعالیت زنان روستایی در

بخش کشاورزی ۱۹۹

فصل دهم: تفسیر و بررسی بقاء و مقابله زنانی که در دوران کودکی

تحت سوءاستفاده جنسی قرار گرفته‌اند ۲۶۳

مقدمه

آثاری که تاکنون با عنوان کتب درسی یا کمک درسی در زمینه روش‌های تحقیق کیفی بویژه نظریه بنیانی تألیف یا ترجمه شده است چندان فراوان نیست. برخی از این کتب صرفاً ترجمه‌ای از آثار پژوهشگران و مولفان خارجی است که انطباق آن با شرایط اجتماعی- فرهنگی جامعه ایران ناسازگار بوده و عمده مثال‌های آن برگرفته از پژوهش‌هایی است که موضوعات آن به جوامع غربی اختصاص دارند. برخی دیگر بطور مستقیم پیرامون رهیافت نظریه بنیانی نبوده و در کنار روش‌های کیفی چند صفحه‌ای را به معرفی رهیافت نظریه بنیانی اختصاص داده‌اند. اثر حاضر تلاش دارد که نظریه بنیانی را از ابعاد نظری و روش‌شناسی مورد بررسی قرار داده و محتوای آن طوری تنظیم شده است که کلیه مراحل طرح، اجرا، تجزیه و تحلیل و تدوین یک اثر پژوهشی را بطور کامل و جامع و در عین حال با بیانی ساده با رهیافت نظریه بنیانی مطرح نماید. بویژه اینکه بخش دوم این اثر مجموعه‌ای از پژوهش‌هایی را در بر دارد که روش نظریه بنیانی در آن مورد استفاده قرار گرفته است. این پژوهش که برگرفته از طرح‌های تحقیقاتی و رساله‌های دانشجویی در مقاطع دکتری و کارشناسی ارشد در ایران صورت گرفته که این مسأله عینیت مطالب کتاب را افزایش داده است. مباحث ارائه شده در کتاب هم ابعاد نظری داشته و علاوه بر آن ناظر بر ابعاد عملیاتی

روش تحقیق بنیانی است. خواننده می‌تواند با مطالعه این اثر ضمن آشنایی و آگاهی با ابعاد نظری روش تحقیق بنیانی، از آن در کارهای پژوهشی خود سود ببرد.

این کتاب در دو جلد تدوین شده است. جلد اول آن شامل ۱۴ فصل می‌باشد که به بررسی موضوعات علم و علوم اجتماعی، مکاتب روش‌شناسی، طرح پژوهش، نظریه و کاربرد آن در تحقیق و مسائلی از این دست پرداخته است که توسط انتشارات محترم کیهان به چاپ رسیده است.

اثر حاضر جلد دوم کتاب روش‌های کاربردی تحقیق است که به کاربرد رهیافت نظریه بنیانی که از زمره روش‌های تحقیق کیفی است اختصاص دارد. بطور کلی پیدایش روش نظریه بنیانی، نقطه شروع تحول و دگرگونی عظیمی در روش پژوهش کیفی محسوب می‌شود (دنزین و لینکلن، ۱۹۹۴ به نقل از چارمز^۱، ۲۰۰۰: ۵۰۹). بارنی گلیزر و آنسلم اشتروس، کتاب "کشف نظریه بنیانی" (۱۹۶۷) را در برهه حساسی از تاریخ علوم اجتماعی به نگارش درآوردند. آنها ضمن دفاع از روش پژوهش کیفی، به این دیدگاه مسلط که پژوهش‌های کمی، تنها شکل نظام‌یافته پژوهش اجتماعی علمی است، واکنش نشان دادند. اساساً روش نظریه بنیانی، الگوهای استقرایی نظام‌مند برای جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها به منظور تدوین چارچوب‌های نظری واسطه را شامل می‌شود. در طی فرایند پژوهش، پژوهشگران نظریه بنیانی به طور مداوم تفسیرهای تحلیلی خود از داده‌ها را بسط و توسعه می‌دهند که این کار، آنها را به جمع‌آوری داده‌های بیشتر سوق می‌دهد و آنها پیوسته پس از هر بار جمع‌آوری اطلاعات، تحلیل‌های نظری در حال شکل‌گیری خود را اصلاح و تعدیل می‌کنند و بین این دو مرحله، به طور مداوم در حال رفت و برگشت هستند. از زمانی که گلیزر و

اشتروس، روش نظریه بنیانی را پایه‌ریزی کردند، پژوهشگران کیفی برای مشروعیت بخشیدن به پژوهش‌هایشان، علاقمند شدند که از این روش استفاده کنند (چارمز، ۲۰۰۰: ۵۰۹).

در این روش، با درگیری کامل پژوهشگر با موضوع مورد بررسی و امکان بکارگیری روش‌های متعدد و چندگانه جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها اعم از کمی و کیفی و امکان تحلیل‌های مجدد و رفت و برگشت بسیار میان نظریه (تحلیل داده‌ها) و میدان (گردآوری داده‌ها)، که کرسول (۲۰۰۲) آن را جریان "زیگزاگی" می‌نامد، تلاش می‌شود شناخت نظری دقیقی از پدیده مورد بررسی برای پژوهشگر فراهم شود. در این روش، بر "مصاحبه" و "مشاهده" برای تولید داده‌های تجربی، جذب پژوهشگر در میدان پژوهش، جلب اعتماد افراد مورد بررسی و بکارگیری هر گونه روش مناسب برای جمع‌آوری اطلاعات تأکید می‌شود. در تدوین پرسش‌های این روش، جهتگیری به "کنش" و "پویش" مورد توجه قرار می‌گیرد. حتی به تعبیر ماژرزاک "سیاست‌پژوهی" از رویکردی مشابه با آن بهره می‌گیرد. «سیاست‌پژوهی از رویکرد تجربی- استقرایی سود می‌جوید. سیاست‌پژوهی با مسأله اجتماعی آغاز می‌شود و در پی استنتاج تجربی مفاهیم و نظریه‌های علمی در جریان پیشرفت مطالعه مسأله اجتماعی است... محقق سیاست‌پژوهی با نظریه از پیش تعیین شده‌ای درباره علل و آثار به مسأله‌ای اجتماعی روی نمی‌آورد. در عوض محقق درگیر فرایندی مکرر می‌شود که در آن تبادل مستمری بین اطلاعات و مدل‌سازی وجود دارد. این نوع رویکرد پژوهشی را پاره‌ای از محققان (گلیرز و اشتروس، ۱۹۶۷) رویکرد "نظریه زمینی" به تحقیق خوانده‌اند» (ماژرزاک، ۱۳۷۹: ۱۶).

۱. Action

۲. Process

۳. Policy Research

به طور خلاصه، مراحل روش نظریه بنیانی به شرح زیر است: ۱) مرحله اول: تدوین پرسش‌های اولیه؛ ۲) مرحله دوم: بررسی اسناد، منابع، خواندن متون و انجام مصاحبه‌های اکتشافی؛ ۳) مرحله سوم: تحلیل نتایج حاصله و تدوین طرح نظری مسأله پژوهش؛ ۴) مرحله چهارم: استفاده از روش‌شناسی نظریه بنیانی برای گردآوری و تحلیل داده‌ها؛ ۵) مرحله پنجم: کشف، مقایسه‌سازی، مفهوم‌سازی، مقوله‌بندی داده‌ها، توسعه خرده‌طبقات با استفاده از کدگذاری‌های باز، محوری و انتخابی؛ ۶) مرحله ششم: اشباع نظریه‌ای، ساخت مدل پارادایمی؛ ۷) مرحله هفتم: نتیجه‌گیری. شایان ذکر است که میان همه مراحل، رفت و برگشت‌های مداوم وجود دارد.

این روش برای بررسی پدیده‌هایی که اطلاعات زیادی از آنها در دست نیست و چندان شناخته شده نیستند، بسیار سودمند است. این کتاب می‌تواند مورد استفاده دانشجویان رشته‌های علوم اجتماعی، ارتباطات، روانشناسی، علوم تربیتی، رشته‌های کشاورزی، پزشکی و ... مورد استفاده قرار گیرد.

مصطفی ازکیا، حسین ایمانی جاجرمی

زهره فرضی‌زاده

منابع

ماژرزاك، آن (۱۳۷۹). روش های سیاست پژوهی. ترجمه هوشنگ نایی. تهران: موسسه فرهنگی انتشاراتی تبیان.

Creswell, John (۲۰۰۲). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and mixed methods approach*. Sage.

Glaser, Barney G. & Strauss, Anselm L. (۱۹۶۷). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine Publishing Company.

Charmaz, k. (۲۰۰۰). Grounded Theory: Objectivist and Constructivist Methods in N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.). *Handbook of Qualitative Research*. Sage.

www.ketab.ir